

Karin Ådahl m.fl., *Minnet av Konstantinopel. Den osmansk-turkiska 1700-talssamlingen på Biby*, Atlantis, Stockholm 2003 (438 s.)

I EN PRAKTFULL VOLYM presenterar Karin Ådahl tillsammans med en grupp konstvetare och en historiker den osmansk-turkiska samlingen i familjen Celsings ägo på Biby i Södermanland. Familjen Celsings anfäder på 1700-talet var i svensk diplomattjänst i dåvarande Konstantinopel och samlade ihop en ansenlig samling av föremål från det Osmanska riket: det var historiska dokument och böcker, det var konstföremål och dräkter av olika slag och framför allt måleri. I inledningen konstateras att syftet med boken är att beskriva och dokumentera samlingen, och boken har också sin upprinnelse i ett projekt för detta ändamål. Detta kan sägas vara både bokens styrka och svaghet. Dokumentations- och beskrivningsivern har resulterat i en detaljrik och rikligt illustrerad bok. Av bokens över 400 sidor står bilderna säkerligen för en fjärdedel. Nackdelen är att man som läsare av de femton artiklarna kring sultanträd, audienstavlor, landskapsmåleri, dräkter, det svenska palatset i Konstantinopel samt inredning i Celsingarnas svenska hem törstar efter mer av sammanhang kring Celsingarnas samlande och dess funktion.

Boken tar ett tydligt och uttalat svenskt perspektiv. Inledningsvis nämns 1700-talets exotiserande syn på Orienten, men det konstateras också att samlingen på Biby avviker från andra mer romantiserade och exotiserande samlingar genom sin detaljrikedom och distanserade blick. Detta för med sig att läsaren får sig en hel del osmansk historia och kultur till livs. Det gäller naturligtvis främst det osmanska hovet kring vilket Celsingarnas diplomatiska tjänst centrerades. I sin diskussion av audienstavlorna i samlingen behandlar Merit Laine även det strikta hovceremoniel som alla som närmade sig storvesiren och sultanen måste förhålla sig till. Tecken på avsteg från ceremonielet rapporterades hem i varje detalj – att diplomaten hade mött storvesirens blick och fick sitta på en taburet sågs som viktiga tecken på Höga Portens goda relationer till Sverige. Carolina Brown skildrar också i sitt bidrag kring dräktsamlingen på Biby den reglementering som fanns kring dräktskicket i det Osmanska riket.

Hierarki skulle markeras genom ett komplext kodifierat system där varje materialval och färg bar på en betydelse. Bilderna av osmanska dräkter var viktiga för diplomaterna eftersom deras verksamhet var beroende av att kunna föra sig och klä sig på rätt sätt. De användes i Ulric Celsings fall mer som bruks- än konstföremål.

Ett spännande perspektiv är också den konstnärliga miljön som frodades omkring diplomatområdet i Konstantinopel. Diplomater, resenärer och osmanska dignitärer beställde landskapsmålningar och skildringar av livet och naturen i landet hos denna koloni som bestod av lokala och västerländska konstnärer. Genom ett tilltagande intresse för varandras kulturer skedde ett konstnärligt utbyte där det är tydligt att inte bara västerlänningar återkom hem med turcica utan också att osmanska konstnärer influerades i sin tur. Landskapsmåleriet var den första västerländska genren som lokala konstnärer tog till sig och Gyllene Hornet blev ett favoritmotiv. Denna konstnärliga skymtar förbi i många artiklar, kanske hade den varit värdig en egen diskussion som utgångspunkt för konstsamlingen?

Som läsare undrar man ibland över samlingens funktion för Celsingarna på 1700-talet. Den har haft ett värde som minnesmärke över Celsingarnas diplomatiska verksamhet. Även fadern Gustafs samlingar av dokument och böcker hade stor betydelse för kunskapsinhämtningen om Höga Porten vid 1700-talets början (dessa samlingar undersöks dock ej i boken). I de enskilda artiklarna saknas ofta kopplingar till den samtida europeiska samlarvurmen under vilken välbeställda personer genom innehav av kuriosa och konst skapade sig en identitet. Vi får veta samlingens innehåll och uppkomst, men inte så mycket om den funktion samlingen har haft för dess innehavare. Frågor kring statusmanifestation och museitänkande väcks först i Merit Laines avslutande ord. Helena Käberg beskriver bröderna Celsings Stockholmsväning på Gustav Adolfs torg som inredd i mer »seriös» turkisk stil än var fallet i franska interiörer. Jämförelsen haltar något då svenska diplomater jämförs med en fransk prins. Social tillhörighet och ambition hos dem som gjorde dessa inredningar är viktig och säger också något om hur rummen skall tolkas. Det seriösa inslaget hos Celsings, menar Käberg, var

inte så mycket inredningens innehåll som bröderna Celsings kunskapsövertag om Levanten. Deras egen kunskap ska alltså ha förändrat samlingens laddning från museiföremål till livsstil. Kåberg glider över problemet med statusmanifestation som bröderna Celsing ägnade sig åt: deras djupa kunskap gjorde säkerligen inte samlingen mindre av en statusmarkering. Inredningen belyste en kosmopolitisk livsstil, precis som en välbeställd borgare eller en adlig samlare av vetenskapliga instrument eller italiensk konst också kombinerade kunskap och föremål för att förstärka framställningen av sig själva som framstående och samhällstillvända medborgare.

Familjen Celsing som samlare i förhållande till samlarkulturen hade jag gärna fått veta mer om i denna påkostade bok. Samlingen är i många stycken ett unikum, men samlandet var det inte.

Karin Sennfeld